

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-42>

ПРО ІМУНІТЕТ СВИДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

Кушніт В. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового Інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Одним зі шляхів підвищення ефективності кримінального судочинства є забезпечення балансу вичерпної повноти доказової бази, законності її формування та безумовного дотримання прав і свобод учасників кримінального судочинства. Для науковців, які займаються дослідженням у сфері кримінального процесуального права, особливий інтерес становить порівняльно-правовий аналіз та характеристика відповідних законодавчих норм у різних державах, зокрема у європейських країнах, котрі, як і Україна, належать до романо-германської правової сім'ї. Однією з таких країн є Федеративна Республіка Німеччина, Кримінально-процесуальний кодекс якої є одним з найстаріших у Європі й успішно поєднує давні консервативні норми з реалізацією нових демократичних принципів.

Кримінальний процес у Німеччині не є змагальним. Прокурор своїй роботі керується принципом дослідження матеріальної істини (§ 160 КПК Німеччини). З огляду на цей принцип, що є притаманним процесам інквізиційного типу, прокурор зобов'язаний досліджувати не лише обвинувальні, але й виправдовувальні докази. Суд також має дотримуватися такого принципу.

У німецькому законодавстві право відмовитись від дачі показань, що тягнуть за собою самозвинувачення свідка, регламентується § 55 Кримінально-процесуального кодексу Федеративної Республіки Німеччина, прийнятого 1 лютого 1877 року [1]. Зазначена норма встановлює: «Кожен свідок може відмовитися від повідомлення відомостей з таких питань, відповіді на які вплинуть на нього самого або його родичів, зазначених в § 52 абз. 1 КПК ФРН, створять небезпеку переслідування за вчинення кримінально караного діяння або адміністративного правопорушення». Отже, свідок повинен бути

попереджений про його право відмови від повідомлення таких відомостей.

Правом відмови від дачі показань з особистих підстав (§ 52) за КПК ФРН користуються такі особи: заручений з обвинувачуванним; інший з подружжя обвинувачуваного, якщо навіть шлюб більше не існує; особи, що перебувають з обвинувачуванним у родинних відносинах прямої лінії, у спорідненні або пов'язані усиновленням або перебувають у родинних відносинах за побічною лінією до третього коліна, або ж є родичами другого коліна, або раніше були у такому спорідненні. Такі категорії осіб до присяги не приводяться (§ 61 КПК ФРН).

Обмеженим правом на відмову від дачі показань свідків у Німеччині користується досить широке коло осіб (§ 53 КПК ФРН). До цього кола належать священники, журналісти, захисники, малолітні, члени уряду, члени бундестагу, ландтагу, члени консультативних установ, податкові повірені, аптекарі, акушери щодо відомостей, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Це право відмови від свідчень через займану посаду в Німеччині регулюється не тільки КПК ФРН, але й закріплене в основному законі – у Конституції, прийнятій 23 травня 1949 року (ст. 47) [2].

Так, у відповідності з § 52 КПК ФРН правом відмови від дачі показань з професійних підстав, мають:

1) священники – про те, що йому довірено або стало відомо в силу його духовного сану;

2) захисник обвинуваченого – про те, що йому довірено або стало відомо в силу його правового становища;

3) адвокати, з патентних справ, нотаріуси, ревізори з економічних питань, присяжні ревізори бухгалтерських книг, радники з податків і уповноважені з податків, лікарі, зубні лікарі, аптекарі, акушери – про те, що їм довірено або стало відомо в силу їх становища;

3а) члени або уповноважений офіційної консульської установи згідно з § 218б абз. 2 № 1 Кримінального кодексу – про те, що їм довірено або стало відомо в силу їх становища;

4) члени бундестагу, ландтагу або однієї з двох палат – про осіб, які довірили їм відомості в силу їх становища як членів цих органів або вони довірили відомості цим особам в силу їх становища, а також про відомості відомі їм самим;

5) особи, які за професійним обов'язком беруть або брали участь в підготовці, виданні або розповсюдженні періодичних видань або радіопередач – про особу автора, відправника або довіреної особи, про публікації, джерела і повідомлення як частини редакційної роботи. Особи, вказані в абз. 1 № 2 і 3а, не можуть відмовитись від дачі показань

в якості свідків, якщо вони звільнені від обов'язку зберігати таємницю [3, с. 288-289].

Стосовно реалізації права на імунітет неповнолітніми особами становить інтерес положення § 52 КПК ФРН, яке передбачає, що у разі, коли малолітні внаслідок недостатньої зрілості інтелекту або особи, які перебувають під опікою внаслідок психічного захворювання чи розумової відсталості, не розуміють належним чином значення права на відмову від дачі свідчень, то вони можуть бути допитані лише у випадку, якщо вони готові свідчити, і їх законний представник дав згоду на допит. Якщо законний представник сам є обвинуваченим, то він не може вирішувати питання про використання права на відмову від дачі свідчень; це ж стосується і батька чи матері, які не є обвинуваченими. Якщо право на законне представництво мають обидва з батьків, один з них не може вирішувати питання щодо свідчень без згоди іншого [1].

Якщо свідок без законної на те підстави відмовиться від давання показань, то він зобов'язаний відшкодувати заподіяні відмовою збитки, може бути оштрафований і навіть арештований на строк до 6 місяців. Правом застосування цих заходів наділені судді під час попереднього розгляду [4].

Окремо знаходимо також наступні права свідків у КПК ФРН, які можуть бути включені до структури імунітету свідка у ФРН. Це право не розголошувати місце свого проживання (§ 68 КПК ФРН), право не відповідати на питання, які можуть скомпрометувати свідка чи зачіпають його особисте життя та які не мають суттєвого значення для справи (§ 68 КПК ФРН) [5, с. 136]. У КПК ФРН також визначено про недопустимість оголошення протоколу показань свідка, допитаного до судового розгляду, який лише в суді вперше використав своє право на відмову від давання показань (§ 6252 КПК ФРН) [6, с. 28].

Дія імунітету свідка суттєво обмежена щодо так званих коронних свідків. У КК ФРН інститут коронного свідка врегульований § 46b (допомога в розслідуванні або запобіганні тяжких злочинів). Згідно з його нормами, якщо особа, яка вчинила діяння, що карається позбавленням волі з підвищеною нижньою межею санкції або довічним позбавленням волі, шляхом добровільного повідомлення наявних у законі кримінально карних діянь або добровільно й вчасно повідомила правоохоронний орган про зазначене діяння, про планування якого вона поінформована, внаслідок чого це діяння може бути відвернене, суд може пом'якшити покарання (замість довічного позбавлення волі призначається позбавлення волі строком не менше 10 років). Якщо особа брала участь у вчиненні кримінально карного діяння, її сприяння розкриттю повинно стосуватися більшого, ніж її власні дії у вчиненні цього діяння. Замість

пом'якшення покарання суд може звільнити особу від покарання, якщо відповідне діяння карається винятково обмеженим за часом позбавленням волі й особа підлягала б покаранню у вигляді позбавлення волі на строк не більше 3 років. Під час винесення відповідних рішень суд повинен враховувати сутність та обсяг повідомлення фактів і їх значення для розкриття або припинення діяння, час повідомлення, обсяг сприяння, здійсненого особою органам кримінального переслідування, суспільну небезпечність діяння, про яке особа надала відомості, співвідношення перерахованих вище обставин з тяжкістю вчиненого особою діяння і її провинною. Пом'якшення покарання й звільнення від нього не застосовуються, якщо особа повідомила наявні в неї відомості тільки після початку судового розгляду щодо неї [1].

Отже, як ми бачимо, порівняльно-правовий аналіз імунітету свідка у кримінальному процесі ФРН має спільні риси з кримінальним процесом України: відбувається зближення правових систем як по сутності імунітету свідка, так і з особливостей джерел правового регулювання імунітету свідка.

Література:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия: научно-практический комментарий и перевод текста закона со вступительной статьей профессора Уве Хелльманна «Введение в уголовно-процессуальное право ФРГ». URL: <https://ur.booksc.xyz/book/3242239/bcd2b0>. (дата звернення: 19.09.2021).

2. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года: конституции государств Европейского Союза / под ред. Ю.П. Урьяса. Москва, 1977. 195 с.

3. Модован В.В., Молдован А.В. Порівняльне кримінально-процесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К.: Юрінком інтер, 1999. 399 с.

4. Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ. Москва: Германский Фонд международного правового сотрудничества и Организации безопасности и сотрудничества в Европе. URL : [http://pravo.org.ua/files/_\(1\).pdf](http://pravo.org.ua/files/_(1).pdf). (дата звернення: 19.09.2021).

5. Сучасний кримінальний процес країн Європи: монографія. В.В. Луцик, В.А. Савченко, В.І. Самарін та ін.; за ред. В.В. Луцика та В.І. Самаріна. Харків: Право, 2018. 792 с.

6. Молдован А.В. Кримінально-процесуальний кодекс ФРН та його відмінності від Кримінально-процесуального кодексу України. *Адвокат*. 2003. № 3. С. 26-29.